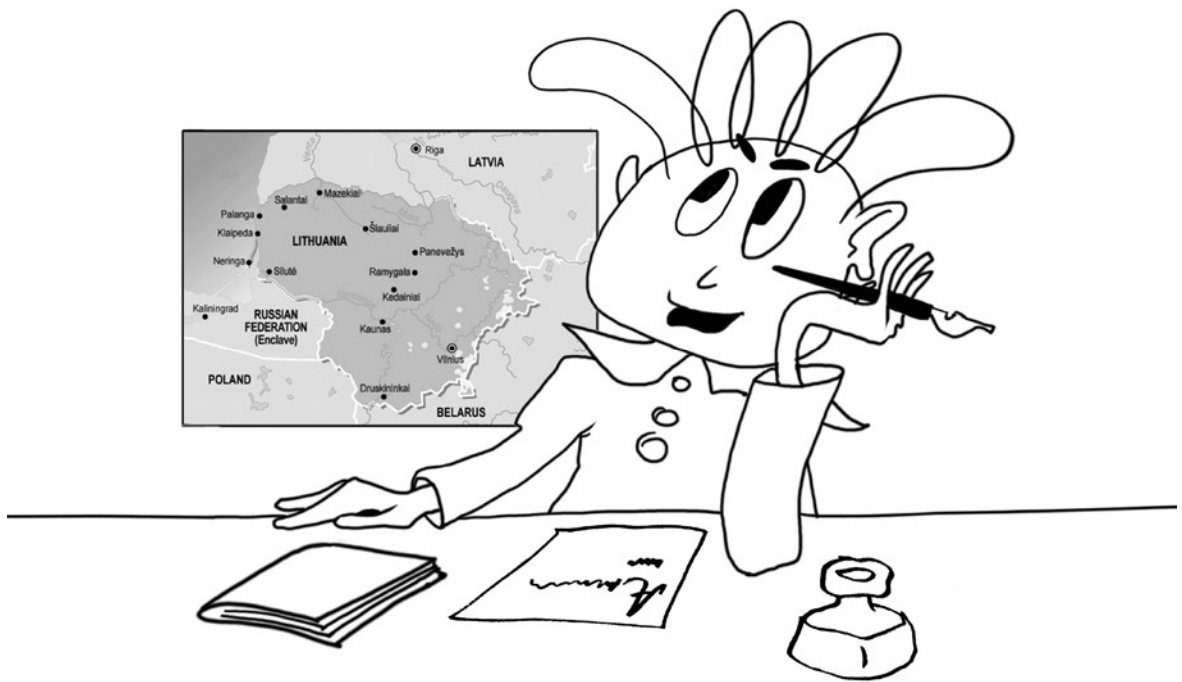

ELVYRA NARUTIENĖ

LIETUVIŲ KALBOS GRAMATIKOS

PRATIMAI

LITUANISTINIŲ MOKYKLŲ PENKTAI KLASEI

JAV Lietuvių Bendruomenės Švietimo taryba ©

Čikaga, 2025

ELVYRA NARUTIENĖ

LIETUVIŲ KALBOS GRAMATIKOS PRATIMAI
LITUANISTINIŲ MOKYKLŲ PENKTAI KLASEI

Ketvirtasis pataisytas ir papildytas leidimas

Projekto vadovė Laima Apanavičienė
Atsakomoji redaktorė Elena Marcelionienė
Recenzentė Živilė Učkuronis
Dailininkas Mindaugas Braslauskas
Apipavidalino ir maketavo Skaistė Bosas

Nuoširdžiai dėkojame Vytautui P. Naručiiui, PhD, Rasai Kasniūnienei ir Dainei Quinn, perdavusiems savo motinos Elvyros Narutienės vadovėlio „Lietuvių kalbos pratimai lituanistinių mokyklų penktai klasei“ leidybos teises JAV LB Švietimo tarybai.

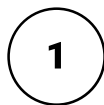
*Jūratė Bujanauskas
JAV LB Švietimo tarybos pirmininkė
2025 m. birželio 18 d.*

TURINYS

1. LIETUVIŲ KALBOS GARSAI	5
1.1. Garsai ir raidės	5
1.2. Balsiai ir balsės	6
1.3. Priebalsiai ir priebalsės	10
1.4. Dvigarsiai: dvibalsiai, mišrieji dvigarsiai	14
1.5. Ko išmokome?	19
2. SKIEMUO	22
2.1. Skiemens pagrindas. Ilgieji ir trumpieji skiemenys	22
2.2. Kirčiuoti ir nekirčiuoti skiemenys	24
2.3. Ko išmokome?	27
3. ŽODŽIO SANDARA	28
3.1. Reikšminės žodžio dalys. Šaknis ir galūnė	28
3.2. Priešdėlis	31
3.3. Priesaga	33
3.4. Ko išmokome?	35
4. DAIKTAVARDIS	36
4.1. Daiktavardžių reikšmė. Daryba	36
4.2. Bendriniai ir tikriniai daiktavardžiai	42
4.3. Daiktavardžių giminės	45
4.4. Daiktavardžių skaičiai	48
4.5. Daiktavardžių linksniavimas. Linksniai	51
4.5.1. Daiktavardžių linksniavimas. Pirmoji daiktavardžių grupė	52
4.5.2. Daiktavardžių linksniavimas. Antroji daiktavardžių grupė	57
4.5.3. Daiktavardžių linksniavimas. Trečioji daiktavardžių grupė	60
4.5.4. Daiktavardžių linksniavimas. Ketvirtoji daiktavardžių grupė	64
4.5.5. Daiktavardžių linksniavimas. Penktoji daiktavardžių grupė	66
4.6. Ko išmokome?	69
5. VEIKSMAŽODIS	74
5.1. Veiksmažodžių reikšmė ir kaitymas	74
5.2. Veiksmažodžio bendratis	75
5.3. Veiksmažodžių nuosakos. Veiksmažodžių laikai	77
5.4. Veiksmažodžių skaičiai ir asmenys	80
5.5. Veiksmažodžių asmenavimas	83
5.5.1. Tiesioginė nuosaka. Esamasis laikas	83
5.5.2. Tiesioginė nuosaka. Būtas is kartinis laikas	87
5.5.3. Tiesioginė nuosaka. Būtas is dažninis laikas	91
5.5.4. Tiesioginė nuosaka. Būsimasis laikas	94
5.6. Veiksmažodžių asmenavimas. Tariamoji nuosaka	98
5.7. Veiksmažodžių asmenavimas. Liepiamoji nuosaka	101
5.8. Ko išmokome?	104

6. BŪDVARDIS.....	109
6.1. Būdvardžių reikšmė, kaitymas	109
6.2. Būdvardžių giminės	111
6.3. Būdvardžių skaičiai	114
6.4. Būdvardžių linksniavimas	116
6.4.1. Vyriskosios giminės būdvardžių linksniavimas	116
6.4.2. Moteriškosios giminės būdvardžių linksniavimas	122
6.5. Ko išmokome?	127
7. SKAITVARDIS.....	132
7.1. Skaitvardžių reikšmė	132
7.2. Kiekiniai skaitvardžiai. Jų kaitymas	134
7.3. Kelintiniai skaitvardžiai. Jų kaitymas	138
7.4. Ko išmokome?	142
8. ĮVARDIS.....	144
8.1. Įvardžių reikšmė	144
8.2. Asmeniniai įvardžiai. Jų kaitymas	145
8.3. Ko išmokome?	149
TEKSTŲ ŠALTINIAI	151

SUTARTINIAI ŽENKLAI

Užduoties numeris

Užduotis smalsiesiems, papildoma užduotis

Prisimename,
kartojame

Skaitome, aptariame,
suprantame

Aiškinamės
taisyklę

Įdomu

1. LIETUVIŲ KALBOS GARSAI

1. 1. Garsai ir raidės

1

Visi kartu padainuokite lietuvių dainą, kurią mokate. Pasakykite, kokių lietuvių kalbos garsų girdėjote. Lentoje parašykite keletą lietuvių kalbos raidžių, kurios žymi tuos garsus.

2

Prisiminkite lietuvių kalbos abėcėlę. Jeigu mokate, pasakykite ją.

Kalba susideda iš žodžių, o žodžiai iš garsų. **Garsus tariame ir girdime.** Lietuvių kalboje daug skambių garsų. Jeigu išmoksite juos taisyklingai tarti, jūsų kalba taip pat bus skambi, graži.

Garsus žymime **raidėmis**. **Raidę rašome (galime spausdinti, piešti...) ir skaitome (igarsiname).** Visos tam tikra tvarka surašytos raidės sudaro **abėcėlę**, arba raidyną. Pagal abėcėlę sudaromi įvairūs sąrašai, sudėliojami žodžiai žodynuose – taip lengviau rasti informaciją. Raidės yra **didžiosios** ir **mažosios**. Be to, raidės turi pavadinimus.

Lietuvių kalbos abėcėlė

Raidė, jos pavadinimas		Raidė, jos pavadinimas		Raidė, jos pavadinimas	
A a	a	G g	gė	P p	pė
Ą ą	a nosinė	H h	ha	R r	er
B b	bė	I i	i	S s	es
C c	cė	Į į	i nosinė	Š š	eš
Č č	čė	Y y	i ilgoji	T t	tė
D d	dė	J j	jot	U u	u
E e	e	K k	ka	Ū ū	u nosinė
Ę ę	e nosinė	L l	el	Ů ů	u ilgoji
Ė ė	ė	M m	em	V v	vė
F f	ef	N n	en	Z z	zė
		O o	o	Ž ž	žė

Dar yra dviraidžiai Ch ch, Dz dz, Dž dž. Jie abėcėlei nepriklauso.

Kiek raidžių yra lietuvių kalbos abėcėlėje? _____

Lietuvių kalboje garsų daugiau negu raidžių – net 56.

4

Garsiai skaitykite sakinius ir įsiklausykite, kaip tariate balsius. Trumpųjų balsių raides nuspalkinkite šviesiai žalia spalva, o ilgųjų – tamsesne žalia.

1. Rimas myli savo tėtį.	6. Rītutė glosto mažą katytę.
2. Mūsų namas yra mūrinis.	7. Iš upės kilo rūkas.
3. Mokinys rašo rašinėį.	8. Rudenį vysta gėlės.
4. Mes turime mažą gražų šunytį.	9. Mes iškylavome miške.
5. Arūnas bėga į mokyklą.	10. Ugnis dega.

5

Garsiai skaitykite ir įrašykite balses.

BITĖS

M__s t__rime d__delį s__dą. T__velis pad__rė avilius ir past__tė s__de.
M__sų av__liuose apsig__veno bit__tės. Saul__tei patek__jus, bitut__s
išskrend__į lauk__s. J__s skraid__p__žied__s. Renka __š jų n__ktarą ir
n__ša į av__lius. R__denį k__riai b__s piln__m__daus.

6

Šie žodžiai panašiai skamba ir anglų kalboje. Perskaitykite (stipriau tariami skiemenys pabraukti), aptarkite, ką jie reiškia. Nuspalkinkite **o**. Kaip tariate garsą **o** šiuose žodžiuose?

Pedagogas, geologas, kosmosas, tonas,
bokosas, choras, krosas, fonas, jodas.

Į lietuvių kalbą atėjusiuose tarptautiniuose (bendruose daugeliui kalbų) žodžiuose **o** balsis dažniausiai tariamas trumpai. Todėl galima sakyti, kad dabartinėje lietuvių kalboje yra 5 trumpieji balsiai.

7

Prisiminkite, kada žodžių gale rašome nosines raides **a, e, i, u**. Perskaitykite sakinius, skliausteliuose parašykite, į kokį klausimą atsako pabraukti žodžiai.

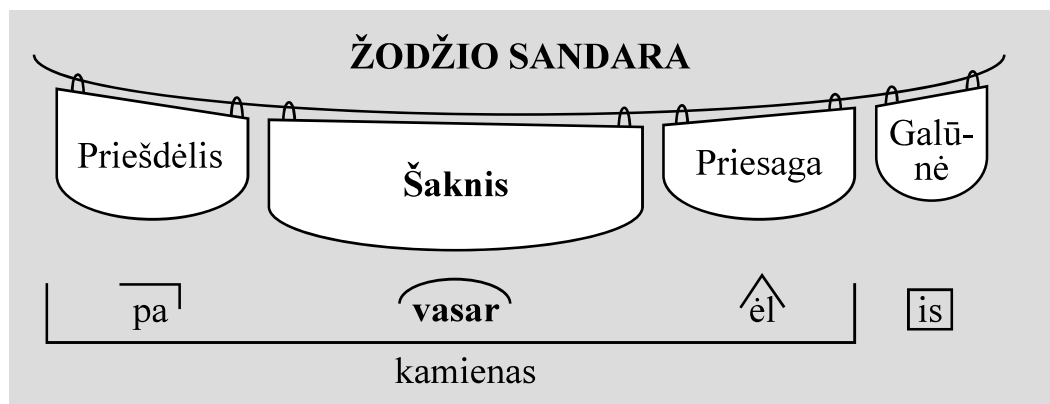
1. Sūnus pasveikino tėtį (ką?).	6. Čikagoje yra daug lietuvių (_____).
2. Arūnas susižeidė koją (_____).	7. Į Kaziuko mugę susirinko daug žmonių (_____).
3. Gatvės pilnos automobilių (_____).	8. Stovykloje sutikau draugų (_____).
4. Mikas telefoną (_____) paliko namie.	9. Palaistyk gėlę (_____), kad nenuvystų.
5. Parašyk laišką (_____) ir pasveikink močiutę (_____).	10. Nupirk obuolių (_____) ir slyvų (_____).

3. 4. Ko išmokome?

1

Nupieškite plakatą „Žodžio sandara“ ir pakabinkite klasėje.

Reikšminėms
žodžio dalims
žymėti naudojami
sutartiniai
ženklai:

- šaknis
- galūnė
- priesaga
- priešdėlis

2

Sutartiniais ženklais pažymėkite šių žodžių šaknį, galūnę, priešdėlį ir priesagą.

Stogas, pastogė, kalnas, pakalnė, vaikas, vaikutis, senas, senelis, senučiukas, pribėgo, atbėgo, nubėgo, subėgo, prinešė, atnešė, ligonis, ligoninė, druska, druskinė, drabužis, drabužinė, gražus, gražuolė, gražinti (puošti).

3

Surašykite šių žodžių dalis į lentelę:

miestas, priemiestis, miestelis, perka, nuperka, siena, užsienis, sieninis, iškasenos

priešdėlis	šaknis	priesaga	galūnė	priešdėlis	šaknis	priesaga	galūnė
<i>pa</i>	<i>dang</i>	—	<i>ė</i>				

4

Sugalvokite ir parašykite sakinių pavartodami šiuos žodžius. Galūnes galite keisti.

mokykla, išmokti, sąsiuviniai, žodis, mokytoja, patarti, prisiminti, įrašyti

4. 5. Daiktavardžių linksniavimas. Linksniai

1

Prisiminkite svarbiausią daiktavardžio klausimą. Nuspalvinkite jį ir po paveikslėliais baikite rašyti atsakymus.

Kas ten trepsi, kas ten šoka,
Kas ten vaikščioja po stogą?

Violeta Palčinskaitė

L _ Š _ S

L _ Š _ I

2

Prisiminkite kitus daiktavardžio klausimus. Pafantazuokite, kaip darė poetė, ir vietoje paveikslėlių parašykite atsakymus, pažymėkite galūnes.

Ko negirdėti ant stogo?

l a š / o

Kam linksmas ant stogo?

Ką saulė išdžiovins ant stogo?

Kuo stebisi stogas?

Kur? žaidžia saulės spinduliai?

l a š / e

l a š / u o s e

Jau prisiminėte daiktavardžio klausimus: **kas? ko? kam? ką? kuo? kur? (kame?)**. Kai daiktavardis atsako į šiuos klausimus, jis keičia galūnę: *lašas, lašai, lašo, lašų...* Toks daiktavardžio kaitymas vadinamas **linksniavimu**, o daiktavardžio forma – **linksniu**. Taigi **linksniavimas yra daiktavardžių kaitymas linksniais ir skaičiais**.

Lietuvių kalboje yra **septyni linksniai**, kiekvienas linksnis, išskyrus vieną, turi klausimą, kuris mums ir padeda linksniuoti – pasakyti arba parašyti tinkamas daiktavardžio galūnes. Ir vienaskaitos, ir daugiskaitos linksniai ir klausimai yra tie patys.

Daiktavardžio linksniai:

Vardininkas kas?

Kilmininkas ko?

Naudininkas kam?

Galininkas ką?

Įnagininkas kuo?

Vietininkas kur, kame?

Šauksmininkas (klausimo neturi)

Kiekvienas linksnio pavadinimas turi prasmę. Ją suprasite ir lengviau įsiminsite linksnių pavadinimus, jeigu palyginsite giminiškus žodžius:

vardininkas – vardas;

kilmininkas – kilmė;

naudininkas – nauda;

galininkas – galėti;

įnagininkas – įnagis;

vietininkas – vieta;

šauksmininkas – šauksmas.

Lietuvių kalbos daiktavardžių linksniavimas – nelengvas, nes mūsų kalba turi ne tik septynis linksnius, vienaskaitą ir daugiskaitą, bet ir daiktavardžiai linksniuojami nevienodai – jie turi skirtingas galūnes. Pavyzdžiui: žodis *bokštas* naudininko linksnyje turi galūnę **-ui** (*bokštui*), o žodžio *gatvė* to paties linksnio galūnė **-ei** (*gatvei*). Todėl kalbininkai daiktavardžius pagal jų linksniavimo panašumą skirsto į tam tikrus tipus, arba grupes. Jas vadina linksniuotėmis.

4. 6. Ko išmokome?

1

Visi kartu aptarkite šią schemą. Ką sužinojote apie daiktavardį?
Į nurodytas schemas vietas (_____) parašykite pavyzdžių.

